

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТРАНСКОРДОННИЙ РИНОК ПРАЦІ

Міграція населення є важливим чинником суспільного розвитку. Здійснюючи вплив на економіку, народонаселення та інші соціальні системи, міграційні процеси сприяють їх ефективному функціонуванню. А в умовах ринкової економіки і формування ринку праці вони виступають засобом активної підтримки територіально-галузевої збалансованості трудових ресурсів у національному господарстві [1].

За останні декілька років міграційні потоки змінили своє направлення у сторону трудової міграції, яка, за даними постійного представництва Міжнародної організації з міграції у Західному регіоні СНД [2], стала одним з головних інтересів світових економік. Адже до цього процесу залучені практично всі країни, а його масштаби характеризуються тенденцією до постійного росту.

Однак, трудова міграція може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Так, негативні соціально-економічні трансформації, спричинені економічною кризою в країні, зростання відкритості українського суспільства (зокрема забезпечення права на вільне пересування), наявні потреби європейських країн у кваліфікованій дешевій робочій силі з-за кордону та безпосереднє сусідство нашої країни із Європейським Союзом призвели до збільшення масштабів насамперед міжнародної трудової міграції з України.

За офіційними статистичними даними, більшість українців змушує покидати рідну країну відсутність стабільної роботи із доходом, здатним

забезпечити гідний рівень життя. Нині середня зарплата в Україні у 5-50 разів нижча, ніж у країнах Європи. За різними оцінками, кращої долі на чужині шукає від чотирьох до семи мільйонів українців. Це від 8,6 до 15,1 відсотка чисельності усього населення (станом на початок 2008 року) та від 19,5 до 34,1 відсотка – економічно активного населення працездатного віку. А оскільки дані про сім мільйонів трудових мігрантів більше відповідають реальності, то нині з України мігрує третина економічно активного населення працездатного віку [3].

Значна кількість українців їздять на заробітки до сусідніх Польщі, Білорусі, Словаччини, Угорщини, Росії, працюючи різноробочими у сільському господарстві, будівництві та на некваліфікованих роботах, отримуючи платню, яка в декілька разів поступається заробітку корінних жителів. Мігранти практично не мають можливостей для кар'єрного росту, і в більшості випадків перебувають в умовах, які не відповідають принципам гідної праці. В той же час на сусідніх територіях знаходять собі місце за фахом і кваліфіковані працівники; особливо попитом користуються вчителі іноземних мов, кандидати та доктори наук, програмісти.

У 2008 році в Україні зафіксовано рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці) 6,4 відсотка, коли за той самий період середній по ЄС становив 7,0 відсотка [4]. Проте, за даними фахівців зниження трудової міграції до країн-ЄС найближчим часом не передбачається. Сприяють цьому і процеси посилення депопуляції, старіння населення та нестача трудового потенціалу у країнах Співтовариства.

За повідомленням Державної служби зайнятості [3], дедалі більше країн Європи вживають додаткових заходів для залучення передусім кваліфікованих мігрантів. Враховуючи такі фактори як географічна близькість, історична, культурна та релігійна спорідненість, в ЄС вважається найбільш прийнятним залучення робочої сили з країн-сусідів. За таких умов Україна розглядається як найпотужніший донор робочих рук, а міграційна політика ЄС по відношенню до України є досить активною. Так, у 2007 році Єврокомісія схвалила два

проекти директив. Згідно з першою – передбачається допуск висококваліфікованих мігрантів в ЄС та створення європейської “блакитної картки”, що надає цим людям низку соціально-економічних прав і преференцій, сприятливі умови для об’єднання родин. За другою директивою спрощується та прискорюється процес отримання дозволу на роботу і право на проживання і для роботодавця, і для працівника.

Аналогічні заходи щодо залучення робочої сили приймає і Російська Федерація. Тут ухвалено Державну програму зі сприяння добровільному переселенню в Російську Федерацію співвітчизників, які проживають за кордоном. Як уточнюють російські лідери, “йдеться саме про працездатне населення репродуктивного віку”, бо Росія насамперед намагається вирішити архіскладні демографічні та економічні проблеми, що постали перед нею. Для переселення пропонується на вибір до 12 регіонів. Здебільшого це прикордонні землі, де скорочується чисельність населення, регіони, в яких розгортається велике виробництво, але мало робочої сили. Таким чином, і Російська Федерація намагається покращувати свій соціально-економічний розвиток за рахунок українських трудових ресурсів.

Суть проблеми полягає в тому, що саме з прикордонних регіонів України виїжджає найбільша кількість громадян на заробітки за кордон, а рівень безробіття на цих територіях перевищує загальноукраїнський показник у півтора рази. При чому значну частку трудових мігрантів з України складають мешканці її західних областей. За даними офіційної статистики за січень-вересень 2009 року сальдо міграції із Західного регіону України складає у Закарпатській області – -181 осіб, Рівненській – -111 осіб, Львівській – -94 осіб; також значний відтік мігрантів прослідковується і в Луганській області – -379 осіб [4].

Національні ринки праці суміжних країн все більше втрачають свою замкнутість, між ними виникають транскордонні переміщення людських ресурсів, які набувають постійного і систематичного характеру.

Вважаємо, що виникнення і розвиток транскордонного ринку робочої сили є результатом зростання мобільності двох головних факторів виробництва – капіталу і праці. Підвищення міжнародної мобільності працездатного населення є важливою характеристикою ринку праці і вона полягає в готовності частини працересурсного потенціалу мігрувати з метою працевлаштування на робочі місця з більш привабливими умовами. При цьому мова йде по вільний вибір місця праці згідно професійно-кваліфікаційних навичок та можливість працевлаштування на легальних умовах [5].

Вищезазначені транскордонні переміщення робочої сили разом із рухом капіталу між прикордонними територіями країн-сусідів утворюють верхній (над національними ринками) рівень ринку праці, що й можна назвати транскордонним ринком робочої сили.

Узагальнюючи вищесказане, можна сформулювати наступне визначення: транскордонний ринок праці – це система відносин, що виникають між ринками праці прикордонних територій, що формують транскордонний регіон, з приводу задоволення попиту та пропозиції трудових ресурсів, умов формування робочої сили, оплати праці та соціального захисту, в рамках діючих національного та міжнародного законодавства. Такий ринок являє собою не просто об'єднання окремих частин національних ринків, а систему, що базується на їхніх взаємозв'язках та взаємодоповненнях.

Перевагою такого ринку є те, що він функціонує в межах певного транскордонного об'єднання, діяльність якого передбачає розробку та реалізацію спільних програм та проектів, спрямованих на вирішення конкретних завдань, беручи до уваги спільні економічні та соціальні проблеми. Адже, вплив міграційних процесів на формування ринку праці значно залежить від суспільно-географічних особливостей розвитку певних територій: географічного положення, демографічної ситуації і особливостей господарської системи, що впливають на силу та характер його прояву, визначають напрям та тривалість дії [5].

На сьогоднішній день західні області України залучені до розробки таких програм транскордонного співробітництва: “Польща – Білорусь – Україна” та “Румунія – Україна – Республіка Молдова” (2007 – 2013 рр.), дія яких спрямована на підвищення якості життя населення, у тому числі й регулювання міграційних процесів. Слід зазначити, що ринок праці на території Програми “Польща – Білорусь – Україна” характеризується значними диспропорціями. Зокрема, у 2005 році рівень безробіття на польській частині території Програми коливався між 15% та 21%, на українській частині – 7% та 10%, тоді як у білоруській частині офіційний рівень безробіття не перевищував двох відсотків. Проблема тривалого безробіття особливо гостро відчувається у польській частині території Програми, і стосується понад 50% безробітних. У польській частині жінки складають близько 50% всіх безробітних, білоруській – близько 70%, українській – 60% відповідно. На основі опису та аналізу транскордонного ринку праці в межах даної програми передбачається впровадження так званих “м’яких” проектів, спрямованих на зростання рівня соціально-економічного розвитку транскордонної території, у томі числі розвитку ринку праці [6].

Розглядаючи ринок праці на території, що підпадає під дію програми “Румунія – Україна – Республіка Молдова”, можна побачити, що у таких містах, як Кишинів, Одеса, Балта, Кагул, Галац, Яси, Сучава, Чернівці спостерігається велика концентрація освітніх закладів і промислових підприємств, тобто ринок праці тут забезпечений висококваліфікованими працівниками. Водночас у сільській місцевості продуктивні сили характеризуються низькою кваліфікацією та продуктивністю.

Низький рівень заробітної платні на програмній території є умовою, що сприяє прямому іноземному інвестуванню. Водночас низький рівень заробітної платні та близькість ринку праці ЄС виступають вагомими стимулами міграції, як легальної, так і нелегальної.

Мігрують зазвичай найбільш кваліфіковані працівники та найбільш динамічні групи активного населення. Суцільна міграція населення працездатного віку з програмної території може стати перешкодою для її

майбутнього розвитку. Програмна територія також характеризується негнучкістю та неспроможністю ринку праці відповідати на економічні потреби, спричиняючи таким чином територіальний і професійний дисбаланс.

Національна стратегічна концепція розвитку Румунії визначила безробіття актуальною проблемою повітів Ботошань, Васлуї, Галац і Тульча, що є наслідком традиційно низького рівня соціально-економічного розвитку відповідних районів. Своєю чергою, в Одеській області України рівень безробіття є досить низьким, тоді як у Чернівецькій області, як і в українських прилеглих регіонах, він становить 9%. Рівень безробіття в Республіці Молдова у 2004 році становив приблизно 8,1%. Найбільшим рівень безробіття є в міських центрах – 11,9%, сільській місцевості – 5%. Однак слід враховувати, що насправді показники безробіття є значно вищими, оскільки не всі безробітні реєструються. Найважче цей показник зафіксувати у сільській місцевості.

З метою розвитку ринку праці програмна територія повинна насамперед вирішити дві проблеми, включивши їх до стратегічних пріоритетів, а саме:

- удосконалення професійних навичок працездатного населення з метою підвищення рівня заробітної платні та освоєння необхідних за умов диверсифікації економіки знань та умінь;

- заохочення тих, хто підвищить свою кваліфікацію на професійних або навчальних курсах, залишатися на програмній території шляхом сприяння працевлаштуванню в великих міських центрах [7].

Окрім цього, Україні надано можливості для розбудови ефективної системи управління міграційними процесами у рамках Програми Міжнародна організація з міграції по зміцненню потенціалу управління міграційними процесами. Її було розроблено для підтримки прагнень уряду України привести законодавчу базу України у відповідність з законами ЄС. Проект спрямовано на покращення управління міграцією в Україні та вздовж найбільш уразливих ділянок на західних кордонах країни через розробку та реалізацію оперативних заходів по зміцненню потенціалу, особливо враховуючи проблему зростаючої кількості незаконних мігрантів.

Міжнародна організація з міграції надає допомогу уряду України у зміцненні потенціалу в управлінні міграційними потоками, а також у гармонізації міграційної політики із Європейськими вимогами та міжнародними стандартами з прав людини [8].

Отже, вирішення міграційних проблем постає одним з найважливіших завдань держави та спрямоване на збереження і розвиток нації. Їх успішному розв'язанню сприятиме формування та ефективне функціонування регіональних ринків праці, у тому числі транскордонного.

Список використаних джерел

1. Яворська В., Куделіна С. Історичний огляд міграційних процесів в Україні // <http://ukr-tur.narod.ru/istoukrgeo/allpubl/antropos/istoglmigr.htm>
2. Офіційний сайт представництва Міжнародної організації з міграції у Західному регіоні СНД // <http://www.iom.org.ua/>
3. Державна служба зайнятості /Прес-центр /Огляд ЗМІ (17.07.2008) /Трудова міграція до зарубіжжя – остання межа для країни // <http://www.dcz.gov.ua/>
4. Державний комітет статистики України /Перший всеукраїнський перепис населення 2001 // <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Запухляк Н. Вплив трудової міграції на функціонування регіонального ринку праці (на прикладі Івано-Франківської області) // <http://ukr-tur.narod.ru/naukovi/vsipubl/2005/vplyvtrudmigrat.htm>
6. Програма транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна (2007 – 2013) // http://www.infocentrepbu.lviv.ua/fileadmin/user_upload/PL-BY-UA_ukr_Final.doc
7. Європейський інструмент сусідства та партнерства /Спільна операційна програма “Румунія – Україна – Республіка Молдова. 2007-2013” /Кінцева виправлена версія, січень 2008 // http://www.susidstvo.od.ua/files/UploadName_65.pdf

8. Офіційний сайт представництва Міжнародної організації з міграції у Західному регіоні СНД // Зміцнення потенціалу у сфері управління міграційними процесами // <http://www.iom.org.ua/index.php?page=catalog&id=12>

9. Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.Е. Конкурентність на транскордонних ринках. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с.

10. Гуменюк Ю.П., Гоголь Г.П. Перспективи і наслідки участі України у проєсах глобалізації зайнятості // Вісник Національного університету “Львівська політехніка” (Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і прблеми розвитку). – 2007 р. – № 599. – С. 228-235.